

Ukrains'ke robitnyche
tovarystvo Pomoriany v Niu Iorku
V desiati rokovyny dila
Myroslava Sichyns'koho

Українське Робітниче Товариство
Поморяни в Ню Йорку

В десяті роковини діла
Мирослава Січинського

1908-1918

Ню Йорк — New York
1918

**Українське Робітниче Товариство Поморяни
в Ню Йорку**

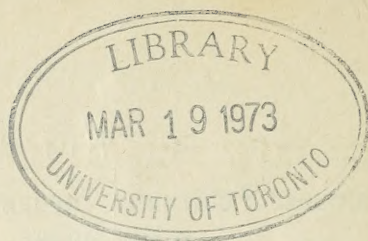
В ДЕСЯТІ РОКОВИНИ

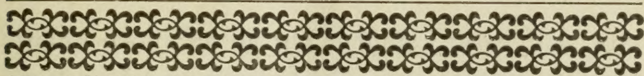
ДІЛА

МИРОСЛАВА СІЧИНСЬКОГО

1908—1918

Ню Йорк—New York
1918


LIBRARY
MAR 1 9 1973
UNIVERSITY OF TORONTO



ДНЯ 12-го ЦВІТНЯ 1908-го РОКУ

В неділю, дня 12-го цвітня 1908-го року, погиб у Львові тодішний цісарський намісник Галичини ґраф Андрій Потоцький. В саме полудне, в своїй урядовій канцеляриї в львівськім намісництві, впав від вистріленої в нього кулї рукою Мирослава Січинського "за кривди нашого народа, за вибори, за смерть Каганця".

На несподіваний гук револьверового вистріла роздавший ся в стінах намісницької палати збігли ся люде, урядники, служба, наспіла поліція. "То за кривди нашого народа, за вибори, за смерть Каганця", сказав їм Мирослав Січинський, їм тай тим селянам, що хотіли й собі авдієнції, так як по всіх галицьких урядах, перед всіми канцеляріями день в день ждуть-дожидають своєї черги українські селяне.

Січинського поліція арештувала і відвезла до поліційного уряду. Списали прото-

кол, закували і перевезли до слідчого арешту при карнім суді. Окрім звичайної сторожі на коридорах, в брамах і під вікнами, поставили при нім ще окремого жовніра сторожити день і ніч.

Три місяці протягнуло ся слідство, поки прийшов день пімсти, перший суд над Мирославом Січинським. В львівськім судовім будинку, окруженім військом і жандармами, обставленім поліціянтами і поліційними аґентами відбув ся той суд дня 30-го червня 1908-го року. Державна прокураторія обвинила Січинського за скритовбійство чи то, як було сказано в польсько-українським жарґоном списанім обвиняючім акті, за "скритоубійчий морд на найшляхотнійшім чоловіку так окрутенним способом зреалізований", за те, що збавив житя члена одного з найстарших польських родів маґнацьких, першого урядника в краю, заступця і вірного слугу монархи".

Обвинений заявив, що до вини не почуває ся і свого вчинку не жалує. Пояснив його тою кривдою, котра діяла ся українському народови і найбільш українському селянству в Галичині під неподільною владою ґрафа Андрія Потоцького, і тою безнадійністю всякої законної акції, котру гальмує і австрійський закон і галицька адміністрація. Показав, як в інтересі політичного панованя і економічної наживи польської шляхти намісник По-

тоцький разом з підчиненими йому галицькими старостами, комісарами і жандармами всіми законними і незаконними, безоглядними і безпощадними способами старав ся вдержати в підданстві український робучий люд, як зелїзною рукою війська і жандармерії душив селянський стрейковий рух, як так-же розбивав навіть просвітні і культурні орґанізації, гальмував заробітну еміґрацію, гнобив і карав аґітацію за виборчою реформою, як комісарськими злодійствами і жандармським і військовим терором переводжено вибори. Представив, як масовими арештованями і слїдчими судами томили людей за вчинки дозволені навіть законом, за стрейки, віча, зібраня, орґанізації, виборчу аґітацію. Нагадав, як в Лядськім, Горуцьку і Коропци впали трупи українських селян безвинно постріляних на пострах всякій селянській опозиції проти шляхецької самовлади. І за всю ту кривду не було ніколи нї суду нї кари. Жандарми, що баґнетами закололи селянського провідника Каганця, роблять далї свою службу в селї і день в день мусить Каганцева вдова стрічатись з безкарними убійниками свого чоловіка. Законна дорога українському народови в Австрії заперта. На всї протести і скарги відповідають міністри, що все неправда, і по кождій скарзї галицька адмінїстрація ще твердше стискає українського селянина, щоби по-

казати йому, що політика йому ні на що не здасть ся. По тих соймових виборах, за котрі вбито Каганця і в котрих жандармським ґвалтом і урядовим ошуканством уведено шляхоцьку репрезентацію до сойму, цісар заявив польським послам своє вдоволенє, що вибори відбули ся спокійно. Австрійський парлямент безсильний проти галицького намісника і його старостів, тай в тім парляменті виборчий закон запевнив перевагу польській шляхті. Довголїтна законна боротьба показала ся безуспішною і тому обвинений перейшов межі закона. Вбив його як самовладного галицького намісника, як представника цілого режіму. Думає, що Потоцький повинен був бути покараний за смерть українських селян, постріляних з його волї. Вбиваючи його сповнив свій моральний обовязок, дав свому народови моральну сатисфакцію за його кривди і терпіня.

Перший суд над Січинським був короткий і певний. Рано почали судити і в ночи тогож самого дня дванайцять судіїв присяжних, польських дідичів, фабрикантів, адвокатів і урядників, дванайцяти голосами рішили його вину. Тільки скритовбійства не признали, так як самою поліцією було доказано, що він ішов явно і просто і сповнивши своє діло приняв за нього одвічалність, не спасав себе, хоч з намісницької палати легко міг утікти. І в но-

чи тогож дня предсїдатель суду оповістив присуд, котрим "признає ся Мирослава Сїчинського винним морду і засуджує ся його на смерть через повішенє".

Спокійно приняв засуджений свій присуд і вернув ся в свою камеру слїдчого арешту, щоб два місяцї ждати собі смерти або житя.

Дня 2-го вересня 1908-го року касаційний трибунал у Відни скасував присуд львівського карного суду по тій причинї, що для засуду смерти австрійський закон вимагає попередного рішеня лїкарів-психіятрів що до умового стану і одвічальности обвиненого, і наказав перевести нову росправу перед львівським судом присяжних.

Після докладних оглядин і довгих розмов з Мирославом Січинським два професори-психіятри видали свій осуд "високої інтелїґенції обвиненого, його доброти, лагідности, вразливости та глибокого відчуваня людської недолї і кривди, його гармонії і ладу в думках і дїлах" і очивидно повної одвічальности за свої вчинки.

Дня 15-го цвітня 1909-го року був другий суд за смерть ґрафа Потоцького. І обвинений знов признав свій вчинок і замір покарати смертю галицького намісника. За рік не чув докору совісти і не чує вини за собою, свого вчинку не жалує. Тероpом мусів відпо-

вісти на той терор, котрим держить ся польське панованє в Східній Галичині, притиски адміністрації, виборчі ошуканства, насильство старостів і жандармів. Політичне убійство доверщене на представнику шляхецької власти і головнім орґанізаторі урядового терору було відповідю на ті політичні убійства, котрими окровавила ся Галичина підчас селянських страйків, народного руху за загальним виборчим правом і на кождих галицьких виборах. За беззаконність всего галицького режіму, за безнадійність законної політичної боротьби, за безправність українського народа в краю і державі, за безвинно погибших селян і робітників в Монастирисках, Ляцькім, Горуцьку, Коропци, Львові і Перемишли, за кривду нашого народа, за вибори, за смерть Каганця — намісник ґраф Потоцький.

Дванайцять судіїв присяжних, знов такі-ж самі польські дідичі, урядники і адвокати, дванайцяти голосами признали вину обвиненого. І знов предсїдатель суду оголосив присуд котрим "Мирослава Січинського засуджує ся на смерть через повішенє."

І знов спокійно, без дрожі і вагання, обвинений приняв свій присуд смерти.

За три місяці наспіло цісарське рішенє, котрим кару смерти перемінено на двайцять літ тюрми.

Дня 29-го липня 1909-го року, по пятнайцяти місяцях заперття в львівськім арешті, Мирослава Січинського по формі остригли, передягнули в сіру каторжну одежу, знов закували і перевезли до Станиславова відбувати свою кару. Того-ж дня зачинила ся за ним тюремна брама на Діброві.

Народний голос

Широкою луною відбив ся той револьверовий вистріл, від котрого погиб ґраф Андрій Потоцький. З глухих стін львівського намісництва пішла луна по всїй Европі. З меншим або більшим знанєм справи вся европейська преса заговорила про правові і полїтичні порядки, соціяльні і національні відносини в Австрії і в Галичинї, про український народ та українську справу. І майже загально осуд і критика обернули ся проти австрійського правительства і галицьких порядків. Навіть в самій Австрії.

Лише віденські ґазети осудили не тільки сам акт, а й весь український рух. Австрійські лїберали і демократи, з давен давна зачаровані кождим шляхецтвом і богацтвом, бачили й тут тільки високий рід і великі маєтки погибшого польського маґната. Тай австрійське правительство, котре ще не перестало дро-

жати від сусідської революції в Росії, побачило перед собою небеспеку терору, повстаня, демократії, національного роскладу. Правительственні ґазети заголосили про ту страшну будучність, котру віщує перше в Австрії політичне убійство. Звісно, коли жандарми стріляли стрейкуючих робітників або опозиційних селян-виборців, то се не називало ся ні ґвалтом ні терором ні політичним убійством, а береженєм ладу і спокою.

Однодушно й одноголосно осудило вчинок Мирослава Січинського польське громадянство. Ті симпатії, котрі в перший момент він здобув собі серед польських робітників заглушила пуста та лицемірна фразеольоґія польських соціялїстичних ґазет. Та без жадного лицемірства і без сорома виступили всї прочі польські партії, політики, писменники, професори, преса. Виступили з нелюдською ненавистю, закликаючи для убійника ґрафа Потоцького кари, помсти, смерти, шибениці, тяжких мук. Та ненависть виявила ся українськими погромами у Львові і неустанними доносами на кождого Українця, що хоч одним словом показав свою згоду з актом Січинського. Та ненависть кипіла і бризькала з кровожадних політичних промов і ґазетних статів, світила ся з очей тої панської публики, що придивляла ся і прислухала ся процесам, душила ся в словах обвиняючого акту і в голо-

сах тих прокураторів і судовиків, що розбирали справу, і в кінци устами присяжних судіїв, клясових, національних і політичних союзників ґрафа Потоцького, та ненависть двічи проголосила наглий і єдинодушний засуд, посилаючи Мирослава Січинського на смерть.

Але також одноголосно і єдинодушно приняло його акт українське громадянство в Галичині. Звісно, не числять ся москвофіли, що жалїли за своїм опікуном Потоцьким і проти українського радикалїзма хотїли заявити свою поміркованість, тай не числять ся ті нещасні українські душі, що по урядницьких канцеляріях терпли за свій аванс. І не числить ся камінє кинуте на засудженого на смерть Січинського митрополитом ґрафом Шептицьким і греко-католицькими епископами. Церква не відступила від свого віковього правила і ще раз, не перший і не послїдний, понесла своє слово боже не службу тим, що мають власть і силу, намісникам і прокураторам.

Та поза тими неважними виїмками весь український народ приняв справу Мирослава Січинського як свою справу. З першої хвилї привитав його повним спочутєм і найглибшою симпатією. І повну полїтичну і моральну санкцію, згоду без застережень дав український народ в Галичині його актови.

Очнвидно, та симпатія і згода не могла виявити ся відкрито ні в ґазетах ні на публичних зібранях. За те карали. Але проте та українська думка про убійство ґрафа Потоцького виявила ся ясно і пречисто. Виявила ся так, що судові власти мусіли витягнути давно забутий параґраф про "похвалюванє каригідного вчинку" і карати за приватні розмови і імпульсивні замітки. Сотки процесів проти українських селян, робітників, інтеліґентів, женщин, дівчат, судові слідства мало не в кождім селі і містечку, посвідчили українську симпатію і згоду з ділом Січинського так, що в кінци, щоб не скандалитись, уряд мусів понехати процеси. Всі "похвалювали каригідний вчинок".

Сердешна симпатія для особи і громадська згода з ділом Мирослава Січинського чули ся в сотках тисяч людей, котрі стежили за його тюремною долею, спочували і довідувались, з бючим серцем дожидали суду і вісти про засуд і кару принимали мужеським гнївом і дівочими сльозами. Народний настрій показував той обложний стан, в котрім був Львів підчас обох процесів, показували масові демонстрації по засуді. Народна думка і чутє найшли собі вислів в сільських оповіданях і піснях, признаючих Мирослава Січинського рідним і вірним сином свого народа. Народна приязнь супровожала його в тюрму

і в осени 1911-го року роскрила перед ним тюремні брами. Вона стерегла його по галицьких селах від жандармської погоні і вивела вільним за границі австрійської держави, суду і кари.

В історії Галичини не було мабуть події, котра-б визвала такий єдинодушний порив народного чутя, таке загальне й однозгідне признанє українського народа, як справа 12-го цвітня 1908-го року, як той акт, що, по словам львівського прокуратора, "збавив житя члена одного з найстарших польських родів маґнацьких, першого урядника в краю, заступця і вірного слуги монархи".

Пани і гетьмани Потоцькі

Вже близько шістьсот літ тріває польсько-українська боротьба. Зміняли ся її форми, способи і цілі, та сама та історична боротьба українського народу проти Польщі не перервала ся.

В 1340-ім році польський король Казимір заняв Львів і з того часу почав ся польський похід на Україну. За Галичиною Підляше, Поділє, Волинь, Київщина і в 1569-ім році вже вся Україна була під Польським Королївством. А за польською королївською

властю ішли польські порядки, польський уряд, польська мова і віра і польська шляхта на Україну. Ішли польські маґнати з огнем і мечем загарбувати українські землї і повертати український народ в підданство.

На Україні настала тільки одна власть, польська. Православним Українцям не було приступу до жадного уряду, навіть до мійської старшини, навіть до ремесла в науку не приймали. Мову скрізь заведено польську, начальниками настановлено Поляків, в судах судили польським правом. Тодіж і все українське панство перейшло до Поляків, при українстві лишив ся тільки народ, селяне.

Українські землї Польське Королївство віддало панам разом з селянами. Вся земля на Україні вважала ся панською, а селяне панськими невільниками-кріпаками. Як невільники робили панщину на панських ланах, як невільників пани їх купували і продавали разом з землею або з окрема. На кривду від пана не було суду ні помочи. Судією для селянина був його власний пан, котрий міг судити і карати по своїй вольній волї, навіть смертю.

А за тими двома столїтями все тяжшого і тяжшого поневолення пішов час, знов близько два столїтя, лютої і кровавої визвольної боротьби. Від першого селянського та козацького бунту в 1591-ім роцї боротьба рік за ро-

ком оживає і розяруєся в повстанях Косинського, Лободи, Наливайка, Тараса, Сулими, Павлюка, Остряниці, Гуні і всїх менчих отаманів козацьких, що збирали товариство і панських селян кріпаків проганяти панів з України. І кожда побіда руйнувала шляхецькі двори і проганяла шляхту на довший чи коротший час, і по кождій поразці вона знов вертала ся, палючи українські села, вирізуючи повстанців та непокірних, з тяжкими муками для провідників і ще гіршою недолею для селян.

Всенародне повстанє 1848-го року і війни Богдана Хмельницького увільнили Україну з шляхецької неволї, та не на довго. По Хмельниччинї велика руїна, Україна ділить ся поміж Москву, Польщу і Туреччину і руйнує ся всїми. А в тій частинї України, що лишила ся під Польщею, на правім березї Днїпра, знов війна за війною, повстанє за повстанєм, криваві побіди і люті поразки. І чим близше до кінця Польському Королївству, тим більш вони люті і криваві, тим більша галицька самоволя і тязша неволя на Україні. До краю доборюють ся свяченими гайдамацькими ножами і тою лютою пімстою і карою, котру завдали гайдамакам польський уряд і шляхта в 1768-ім році.

Чотири роки по гайдамаччинї Польщу розібрали, Польського Королївства не стало.

Але польсько-українська боротьба не скінчила ся. Кровю і сльозами пише ся далї історія польсько-українських відносин і громадського житя, так як віками писала ся.

А на кождій сторінцї тої історії червонїє імя "одного з найстарших маґнацьких родів", тих Потоцьких, що перші і на переді йшли на Україну з огнем і мечем.

Бідна моя Україно,
Стоптана Ляхами!

— зажурив ся в Шевченковій поемі козацький отаман Тарас, той що в 1630-ім роцї переміг Поляків в битві коло Переяслава.

Отамани, товариші,
Брати мої, дїти!
Дайте менї порадоньку:
Що будем робити?
Бенкетують вражі Ляхи,
Наше безголовя...

—питає ся Тарас поради в козацького війська. І товариші-отамани дали пораду:

Лягло сонце за горою,
Зірки засіяли,
А козаки як та хмара,
Ляхів обступали.
Як став місяць серед неба,
Ревнула гармата,
Прокинулись Ляшки-панки —
Нїкуди втїкати!

Прокинулись Ляшки- панки
Тай не повставали:
Зійшло сонце, Ляшки-панки
Покотом лежали.

Та хто се провадив Ляшків-панків загарбувати українські землї та вільних людей повертати в неволю, топтати Україну та бенкетувати? То були коронний гетьман Конецьпольський і польний гетьман Потоцький.

Але не на довго "козаченьки порадоньку дали". В 1637-ім роцї народ знов повстав, під проводом гетьмана Павлюка. Зразу козакам щастило ся, але під Кумейками побило їх польське військо. Польським віськом командував знов пан того самого роду, Микола Потоцький. Він видав маніфест до козаків, загрожуючи, що як не піддадуть ся, то виріже їх жінок дітей. Козаки згодили ся здати ся і Потоцький запевнив їх, що нікого смертю не покарають. Але тяжко відпокутували своє довірє до шляхецького слова. Павлюка з трема товаришами Поляки відвезли у Варшаву, засудили на смерть і postинали їм голови. А сам Потоцький здовж дороги з Боровиції до Ніжина, яких двіста кільометрів, наставив кілька тисяч колів і на коли велів посадити спійманих українських селян. Той спосіб катованя і смертної кари він увів в моду поміж шляхтою на Українї.

Ще того самого року прокинуло ся нове повстанє під проводом Дмитра Гуні. Перші пристали до нього селяне з Ніжина, столиці Потоцьких. Микола Потоцький взяв ся за свій звичайний спосіб, загрозив козакам, що випріже їх родини. Козаки не піддали ся і Гуня відповів Потоцькому в листі: "Бийте ся з нами козаками, а лишіть в спокою нещасний нарід, котрого кровю невинно пролита пімсти з неба кличе". І Потоцький свою погрозу сповнив. Палили українські села, кидали в огень дрібних дітей, мучили женщин, без пощади різали мущин.

Пімсти з неба не було, але прийшла Хмельниччина. До повстаня піднялись козаки, селяне, двірське військо та служба польських панів на Україні. І знов одними з перших були ті, котрим найгірше допекло, піддані одного з тих Потоцьких, що розжились і запанували на Україні, Андрія Потоцького з Бару. Микола Потоцький, тодішний гетьман коронний, вислав проти Хмельницького свого сина Стефана з військом. На Жовтих Водах обпали їх козаки так, що майже ніхто цілий не вийшов і погиб сам Стефан Потоцький. Плюндруючи і мордуючи, палючи по дорозї міста і села, вийшов батько Микола Потоцький мстити смерть сина. Коло підпаленого міста Корсуня Хмельницький ударив несподївано на польське військо, погромив і майже всїх

забрав в неволю разом з самим Потоцьким. Хмельницький віддав його Татарам, від котрих Потоцький викупив ся, щоб далї катувати і грабити на Українї.

Той сам Потоцький був ще одним з польських командантів в новій війнї проти Хмельницького, це раз з огнем і мечем ішов на Україну і як перед лютою чумою втікали перед ним люде, старці, женщини, дїти, щоб схоронити ся в козацькім таборі. Татарська зрада дозволила Полякам та їх союзникам Нїмцям вдерти ся до табору, через стиск і ґвалт переляканих "біженців" правильний відворот зробив ся неможливий і знов різня, знов кров старців, женщин і дїтей, тай

Круг містечка Берестечка
На чотири милї,
Поле славні Запорожцї
Своїм трупом вкрили.

І по Хмельниччинї лишила ся частина України під Польщею і польськими маґнатами. Славний був воєвода Андрій Потоцький, котрий в 1659-ім роцї висланий польським королем на поміч гетьманови Виговському проти Московщини радив королеви подїлити Україну поміж Польщу і Московщину, а українських селян віддати Татарам в ясир. Славний був Йосиф Потоцький, котрий на Українї у-

кріпляв католицьку віру так, що дозволив кождого православного безкарно убити.

Та найславніший зробив ся той Потоцький, котрого память живе в кождім селї здовж і поперек цілої України: ще один Микола Потоцький, староста Канївський. Той полу-божевільний, полу-озвірілий маґнат, котрому на муки і знущанє були віддані тисячі живих людей з душою і тілом. Той Пан Каньовський, котрий велїв старим женщинам та жидам вилазити на дерева і зістрілював їх як воробців, котрий мусїв посїсти кожду молоду дївчину, яку зоглядїло його око, на те щоб за три дни її задушити чи втопити і шукати нової.

І чим близше було до кінця Польському Королївству, тим страшнїйше робило ся на Українї. "Страшний суд Ляхи в Україну несуть" — каже Шевченко в Гайдамаках. І коли наступив той послїдний зрив народного терпіня і гнїву, гайдамаччина, то знов до збунтованих селян першими пристали двірські козаки з маєтків Салезія Потоцького з своїм сотником Іваном Ґонтою. Як Ґонту і гайдамаків карали, як їм видовбували очи, вирізували язики, відрубували руки й ноги, дерли скіру і четвертували — "страшний суд Ляхи в Україну несуть". Чотири роки по тім страшнім судї впала Польща. Ще три роки, і впало роз-

бите остатнє гнїздо вільности української, Січ Запорожська.

Гомонїла Україна,
Довго гомонїла,
Довго, довго кров степами
Текла, червонїла.

А тої крови, що текла степами, чимало було пролито "одним з найстарших польських маґнацьких родів". Імя Потоцьких записане в історії тяжкої слави козацької і ще тязших терпінь і неволї українського народа. Записане як вираз панства, богацтва, насильства, жостокости, качука, вогню і меча, шляхецької власти на Українї.

Та не за гріхи своїх дідів і батьків погиб ґраф Андрій Потоцький. А за те, що в нїм ті гріхи обновили ся, що в нїм відродила ся кров давних поколїнь, що в нових відносинах і новими способами він стремів до давших цїлей.

Цїсарські намісники

Росія, Німеччина та Австрія поділили по між себе Пільщу і 1772-го року зробили кінець Польському Королївству і на Україні і в загалї. То тяжшими та легшими мірами вони й далї смирили польські заходи і змагання до його відновленя. Польська державна власть на Україні впала.

Але хоч не стало польської державн. го Українцям не стало через те лїпше. Анї в тих землях, що до Росії перейшли, анї в Галичині, котра дістала ся до Австрії. І там і тут лишили ся польські пани на своїх маєтках і далї панували над українським селянством. Було їм так добре і безпечно як за Польщі, полїція і військо російське та австрійське боронили їх пановання, карали селян за кождий непослух панам. Тай не поправила ся національна доля народа.

З окрема упадок Польського Королївства і перехід Галичини під Австрію не змінив тих польсько-українських відносин, що витворили ся за Польщі. Польська шляхта не втратила свого пановання над українським народом в Галичині. За панами лишила ся земля, лишила ся панщина, панська власть і панський суд. І якби для демонстрації, що ще

Польща не згинула, по розборі Польського Королївства переїхав в Галичину Пан Каньовський, щоб тут далї витворяти свої штуки і перейти в память всеї України від Дону по Карпати. І наче продовженєм вікового загарбуваня українських земель польською шляхтою зявляє ся загальна грабіж селянських лїсів і пасовиск в Галичинї, довершена панами вже під австрійським панованєм. Коштувала їх та грабіж навіть менше нїж за історичної Польщі. Замість Корсуня і Жовтих Вод загальна побіда перед цісарськими судами і селяне мусїли ще заплатити кошти за свою поразку, за трийцять дві тисячі програних процесів. Галичина лишила ся далї історичним польським краєм з соціяльним і національним панованєм польської шляхти, з темною і безправною народною масою без землї і хлїба, понесла на собі в пяте столїтє ярмо панщини.

Тільки різниці, що не стало польської держави, польського уряду. Державна власть перейшла на австрійське цісарство й австрійський уряд, котрий не попускав Полякам відбивати собі державну незалежність. Але коли шляхта відрекла ся тих змагань до незалежности, коли згодила ся стояти при Австрії і боронити австрійських династичних і цісарських інтересів, то й австрійське цісарство віддало її назад всю власть в Галичинї. Під

зверхною владою австрійського цїсаря і в межах австрійської держави ожило Польське Королївство в Галичинї.

Воскресила його австрійська конституція 1867-го року. Та горе-конституція сотворила горе-парлямент, без впливу в найважнїйших державних справах, відданий на ласку цїсарського скликаня і розгону, тай врештї зложений з представників великої земельної власности і трохи міської буржуазії. І так що до Галичини, конституційна власть перейшла на її представників в парляментї, шляхту.

Та кромі того конституція установила ще Коронні Краї з своїми Соймами й адмінїстрацією, і разом з тим дала Галичинї автономію, зробила її самоправним краєм під владою шляхецького Сойму і краєвого намісника як екзекутора шляхецької волї. Закон затвердив прінціп єдности, неподїльности, польського правно-полїтичного характеру і шляхецької власти в Галичинї, щоб український народ не міг стати творцем свого житя на своїй землї.

В таких-то економічних і правових умовах творило ся те житє галицьке. По селах не самостійне, зубожіле селянство, підростаюче до еміґрації і наємного труду. Міста без промислів і торговлї, забиті жидівською біднотою. Панські двори визискуючі мужицьку

працю і руйнуючі край екстензивною господаркою. Український народ без впливу на законодавство, суд і адміністрацію. Польський шляхтич як представник галицької нужди в парляменті і соймі.. Суд і уряд на сторожі шляхецьких соціяльних і політичних інтересів. Поступ і освідомлене народа задержані його бідністю і безпросвітністю. Просвіта задержана Радою Шкільною. Вся народна енерґія витрачує ся на фізичне самозахованє і на заплаченє податків. Отсе, "край шляхецький і жидівський і дїдівський". По звісній реформі: "ту польські пан і польські буґ і круль, по польську ґадай альбо ґембп стуль."

Та незавпсимо від всіх законів і конституцій зародив ся і нестримно пішов той громадський процес, що називає ся національним відродженєм. Несміливо прокинувшись в однім то другім гуртку інтеліґентів воно помало захоплювало все ширше і глибше народну масу. Економічний розвій, демократичні думки, просвіта, все те хоч не дверми то вікнами вдирало ся в Галичину. Все те помало будило в народі почутє кривди, розумінє своїх соціяльних інтересів, цікавість до полїтики, бажаннє просвіти і національну свідомість.

І так зародив ся і пішов по Галичинї той "український рух" різнородних і помішаних національних, просвітних, культурних, полї-

тичних, економічних і соціяльних змагань і заходів. Починаючись від несміливих, покірних, часом хитрих, часом особисто-самолюбних поклонів правительству, прошень, петиций, чолобитень, він вже в радикальній партії 1890-го року робить ся громадським соціяльним і полїтичним змаганєм, і врештї через репресії намісника ґрафа Баденї і на половину підданчу, на половину демонстраційну "депутацію до цїсаря" 1895-го року, переходить в широкий демократичний рух. Він значить ся живою і свідомою участю в парляментських та соймових виборах від 1897-го року, орґанїзацією українських полїтичних партий, великим хлїборобським стрейком 1902-го року, просвітою і культурною дїяльністю Просвіт і Січей, масовими народними виступами за загальне виборче право в 1906-ім роцї, початком економічної самоорґанїзації, врештї загальними виборами 1908-го року.

Ще дуже не сильний той народний рух в Галичинї, ще дуже не певний своєї сили, свого соціяльного і громадського характеру і своїх цїлей, ще дуже часто руками непевних провідників зводив ся на бездорожа, але-ж саме пробудженє людської, громадської та національної свідомости в тій масї, котра від віків вважала ся і називала ся бидлом, мусїло бути небезпечне для тих, що від віків вва-

жали ся і називали ся панами. І проти руху з долу ішла все сильнійша реакція з гори.

Передівсім законна реакція: цісарські та міністерські укази, ухвали парляменту і сойму, рішеня галицької адміністрації. Грозить небезпека, що колись австрійська демократія прийде до власти і загляне в галицькі порядки? Поширити автономію Галичини, скріпити власть шляхецького сойму і намісника, нехай ніхто не має права заглядати до панського фільварку! Поширює ся просвіта? Закон, щоб без згоди сойму не було школи, а з згодою сойму нехай будуть школи в Західній Галичині, тільки щоб не по українських селах, нехай Шкільна Рада йде за словами свого президента Бобжинського, що для того щоб пасти худобу, хлопови школи не треба. Не вистарчає мужицька залежність від панського двора, щоб вдержати мужика на привязи двірської політики? Перевести ще й державні маєтки під управу намісника! Закон за законом аж до виборчої реформи 1907-го року. Під натиском масового руху в державі і успіхів російської революції повстав новий парлямент з загальним, рівним, тайним виборчим правом і з виїмковими законами для Галичини. Демократична виборча реформа не зломила шляхецької переваги в парляменті, вона перехилила її тільки на бік міського населеня. Український селянин дістав загальне,

рівне, тайне, демократичне право на папері і велику дулю в дійсности. Ще один закон записав галицьких Українців підданими польської держави.

Закони душили за горло, але й по закону не можна було дихати. Понад законом стояла галицька адміністрація, намісник, старости, комісарі, жандарми, і вони робили що хотіли, щоб оборонити панованє польської шляхти над українським народом. Хто не знає тих галицьких адміністраційних способів, щоб селянина відстрашити від політики, від виборів, від орґанізації, тих податкових кар, жандарських ревізій, старостинських натисків? Знає кождий, хто як небудь був причасний до нещасної галицької "політики". Що в Австрії було дозволене десяти законами, то в Галичині робило ся незаконним або й злочином. Право зібрань забеспечене самою конституцією, але віча заказували старости або розганяли жандарми. Конституцією ґарантоване право орґанізації, але як намісник не злюбив січових товариств, як староста не хотів читальні в селї, то карали за читальню, за Січ і за конституцію. Тою самою "основною" конституцією ґарантоване право переселення, але еміґрантів завертали від границї ще основнійшим "шупасом". За дозволені законом стрейки арештували, кували і місяцями держали в слїдчих арештах. Парлямент і прави-

тельство признали запомоги для потерпівших, погорівших, голодуючих, а за ті гроші Ради Повітові купували голоси при виборах. До виборів зводила ся вся галицька політика, а вибори зводили ся до боротьби з злодійством виборчих комісарів. Даремно: посли виходили іменовані намісником і вибрані комісарськими злодійствами, жандармським і військовим терором.

І врешті як послідний арґумент галицького режіму багнет і куля для непокірних або й просто на пострах. Впав мужицький труп, заплакала вдова з сиротами тай знов тихо.

Просьби, скарги, інтерпеляції, протести, що воно помагало? Австрія править ся цісарем і всякими двірськими, шляхецькими та військовими кліками, звязаними з галицькими панами спільністю всіх інтересів. Ті урядники, що в Австрії називають ся правительством, на ділї нїчим не правили, все були слабші від галицького намісника і все притакували його рапортам.

В тій безвиглядній, огидливій і задушливій атмосфері кривди, утисків, злодійства, беззаконности — роздав ся вистріл 12-го цвітня 1908-го року. І впав цісарський намісник Галичини і "член одного з найстарших польських маґнацьких родів", ґраф Андрій Потоцький.

Впав як ще один представник тої пятьсотлїтної кривди, поневоленя українського народа Польщею і українського селяньства польською шляхтою.

Певно, ґраф Андрій Потоцький різнив ся немало від своїх дїдів та прадїдів, тих Миколів, Станїславів, Андріїв і Йосифів Потоцьких, історичних гетьманів, воєводів і старостів на Українї. Різнив ся так, як різнить ся двайцяте століте від сїмнайцятого. Він не мав за собою необмеженого шляхецького права в Польськім Королївстві і тої волї, котру давало сїмнайцяте століте, не мав за собою польських драґунів і нїмецьких ляндскнехтів, не міг заводити панщини, вбивати людей на коли і топити жінок та дїтей в берестецьких багнах. Він був тільки маґнат двайцятого віку і тільки такий самовладний пан, як міг в наш час бути, тільки цїсарський намісник Галичини, котрого повновласний австрійський цїсар поставив повновласним галицьким ґубернатором. Він мав за собою лише беззаконність австрійської держави, цїсарську повновласть правити краєм по своїй вольній волї і силу австрійського уряду, суду і жандармів. І тими засобами двайцятого віку, скупими, коли порівняти їх з силою і волею його коронних та польних предків, він далї укріпляв польську власть над українським народом і шляхецьке пановане над українськими селя-

нством, хотів задержати житє живого народу і завернути минуле.

Він був найвиднійший представник відомої австрійсько-польської "системи" і він переводив її відкрито, самопевно, заявляючи, що над ним нема власти, контролї і закона, що проти нього не поможе нї скарга нї протест. Як славить його прокураторський акт обвиненя в процесї Сїчинського, він "не допускав до знищеня краю через страйки рільничі і розярене внутрішних заворушень", значить скасував конституцію, право зібрань, орґанїзації, стрейків. Він був головний шеф галицької адмінїстрації, головний керманич тої великої машини ґвалту, терору і корупції, котра захоплювала все громадське житє в кождім галицькім селї, повіті і в цїлім краю. Його власть чули над собою стрейкуючі робітники, еміґранти, селянські товариства і уряди громадські, мужики, що просили запомоги в нещастю і виборцї при кождих виборах. Він картав старостів за малу енерґію і жандармів за труслпвість, росказував і грозив. З його волї врештї полила ся кров у Львові і Перемешли, погибли селяне пострілянї в Яхторові, Лядськім, Горуцьку і Коропци. І як представник і керманич тої "системи" він погиб, "за наші кривди, за вибори, за Каганця."

Слово і діло

Зараз і довго по 12-ім цвітня 1908-го року австрійське правительство і галицький уряд, польські політичні провідники і ґазети впевняли всіх і всюди, що діло Мирослава Січинського не може мати і не буде мати жадних корисних наслідків. Впевняли так неустанно і непотрібно, як говорять люде, котрі самі не вірять, а хочуть других переконати.

Певно, з смертю одного чоловіка не згинула "система" і не перевернули ся соціяльні, політичні та національні відносини в Галичині. Для того треба довгої і завзятої боротьби та великої і пильної праці. Але того від діла Січинського не ждав ніхто і найменше він сам, котрий як соціяліст ліпше від своїх прокураторів розумів, що значить одно індивідуальне діло в многоскладнім розвою суспільного житя.

Та проте воно мало свої великі наслідки. На вні воно заговорило "всему світу в українській справі", здерло з польської шляхти ту маску лицарів "нашої і вашої вольности", котра держала ся в неї від повстань, і поставило проти неї ту публичну опінію, що своєю дискретною мрачністю закривала шляхецькі збитки. На своїм власнім терені діло Січин-

ського кинуло в "систему" пострах і моральну дезорґанізацію. Звісно, як по смерти Потоцького ніхто не квапив ся на високу та вже не зовсім безпечну позицію галицького намісника, і як його нерадий наслїдник разом з підвладними старостами та комісарами почали зберігати хоч форми законности і приличности.

Та передівсїм великі і глибокі наслїдки мало дїло Січинського в самім українськім громадянстві в Галичинї, для полїтичного виховання народної маси, для укріпленя в нїй почутя національної і людської гідности, для пробудженя того духа бунту, котрий єсть сильнїйшою ґарантією народних прав нїж закони і конституції. Мови дїла почули й зрозуміли навіть ті, що не чули і не розуміли мови слів. І те дїло промовило до народа не своїми полїтичними мотивами і цїлями, а тим, що найкраще і найзагальнїйше відчуваєть ся, своєю моральною стороною.

Єсть моральні накази, котрі показують, що добре і що зле, і що добро треба робити і зло понехати. Та мораль різна в різних людей і в різних людських гуртах і зміняєть ся з часом і з змінами в суспільнім житю. Але виробило ся певне моральне чутє, однакове майже у всїх людей, котре заставляє їх почувати вдоволенє з добрих дїл і болїти, стидати ся злих.

Таке загальне моральне чутє говорить людям , що злом є брехня, що в звичайних, правильних відносинах поміж людьми не треба говорити і робити неправди. Коли тобі брешуть, коли ти сам говориш неправду, дуриш, кривиш душею, то тобі хоч трохи прикро, хоч крихітку сором. А таки зовсім прикро і соромно, коли дивиш ся на людську неправду.

А такої брехнї назбирало ся в галицькім житю немало. Брехня не тільки в урядовій беззаконности, фальшивих рапортах, виборчих злодійствах, брехливій пресї і парляментськім шахрайстві. Брехня була також в українській громадській дїяльности і полїтицї, в тім, що Поляки називали "руським византійством", низькою і облудною хитрістю. Відомо, та хитрість виробила ся за довгі і тяжкі віки неволї. Брехня і хитрість боронить слабого, підданого, невільника.

Брехня була в тих неустанних вірнопідданчих заявах, котрі робила українська полїтика в Галичинї, в тій заприсяженій вірности своїй неволї. Брехня ховала ся в тих славословіях цїсареви і правительству, в неустанних подяках за свою нужду. Але брехня не переводила ся в опозиції. Люде йшли неправдою до доброї цїли, але все таки се була неправда. Люде робили те, що їм каже совість, а проте й до власної совісти бояли ся призна-

ти ся. Десь колись виломили ся з того закона, що їх стиснув, тай на суді відперли ся і заперечили. Відпирали ся навіть того, що законом було дозволено. Відпирали ся в ґазетах і в парляменті, не признавали ся до власних слів і діл, до самих себе.

Діло Січинського було явним і славним запереченєм тої політичної брехні. Він сповнив його явно і чесно, не скривив душею за весь довший час слідства і суду, не відпер ся і не відрік ся і приняв на себе всю одвічальність, не виключаючи смертного засуду. Та моральна несподіванка серед загальної нещирости і непевности, та правдивість перед самою смертю, тоді коли люде привикли ховати ся навіть з законною діяльністю, воно до живого захошило весь український загал в Галичині. І коли його адвокати пробували підвести його вину під лекший параґраф і показати сумнів, чи він мав замір на смерть убити намісника чи може тільки налякати, і коли він на суді заперечив своїм адвокатам і заявив, що в нього таки був замір убійства, тоді навіть польські і москвофільські ґазети мусіли признати: молодець!

Та була в його ділї ще друга моральна сторона і ще сильнійша. Єсть в людях загальне чутє, що кривдити чоловіка не можна і що за кривду повинна бути кара. Кривда діяла ся українським селянам в Галичині лїтами і

столїтями, діяла ся в кождім селї і в кождій хатї, але відплати за кривду не було. Люде ховали ся від кривди, в остатний час вже й єднали ся і думали зарадити будучій кривдї, але теперішність проходила безкарно. І як далеко не оглянутись в галицьку історію, здаєть ся все так було. Люде боронили тільки терпінєм і витривалістю, тільки принимали неволю і злодійство, але не відповідали. Навіть "козацька слава" тільки здалеку прошуміла по при Галичину, як тінь пролїтаючого орла. Каже професор Грушевський, що в той час козаччини всї енерґічні, сильні і відважні люде йшли з Галичини на наддніпрянські степи, де могли вибити ся на волю. А з понад Днїпра втїкали в Галичину люде мирні та смирні, що волїли спокій, хочби навіть в неволи. І так виросла в Галичинї окрема порода мирних та смирних людей. Може воно й так, хоч не у всім такі смирні галицькі люде. Сокира рішала не одну заплутану ґрунтову, спадкову чи любовну справу та нераз лунало гуцульське "твоя смерть, а мій кримінал!". Та се особисті справи. А в народних і громадських такого справедливого подїлу вини і кари не було. І кримінал і смерть, все було тільки українським селянам. Давний пан і мандатор, новочасний староста, комісар, жандарм, кого він бояв ся? Говорили про боротьбу, та боротьба була дуже одностороння. З гори би-

ли а на долї корили ся і терпіли. В боротьбі падали жертви, але се були тільки жертви. Вони не боронили ся, не опирали ся, навіть не заклялп перед смертю. Коли тому Маркови Каганцеви жандарми прокололи груди, він тільки прошептав “вже з мене кров ллєть ся” і сконав.

Великий наш народ своїм мучеництвом. Велика ним вся його історія аж до теперішної війни, що довела те мучеництво до неймовірної масової хрестної смерти. Велика річ мучеництво, свята річ, але по своїй суги не моральна, зла. Адже кождий почуває, що мучеників не повинно бути, що безвинно нїхто не повинен мучити ся. І не те лише страшне, що лїтами і столїтями діяла ся кривда, а й те, що за ту кривду нікому ніколи кари не було.

Діло Січинського було такою несподіваною карою, таким заспокоєнєм зневаженої народної морали. Він не був мученик, він не впав від кривди, він не боронив ся від неї, він атакував кривду. І найпокірнїйші почули глибоке моральне вдоволенє: нарештї-нарештї, вже наші не боронять ся, а наступають, вже не бють наших, а наші бють!

І се зробило Січинського героєм.

Остатні роки бачили немало случаїв саможертви, немало терористичних актів, в Ро-

сії і на Балкані. Та там вони творили ся в революційнім настрою, в громадській акції, там людей підносило і піддержувало те товариське чутє, з котрим, як то кажуть, навіть циганови лекше йде ся на шибеницю.

Січинський сповнив своє діло сам і в покірній, заляканій, забитій галицькій суспільности. Сповнив його в атсмофері загального пригнобленя, зневіри, безсильности. І не тільки сповнив, а й відповів за нього, вислухав два смертних засуди, не впав духом, не зломив ся в тюрмі і вийшов з неї такий-же як увійшов.

Тими моральними прикметами своєї особи і свого діла Січинський зєднав собі те глибоке довірє і приязнь народа, що супроводжали його на суд і в тюрму, тай не покинули доси. І тим його діло мало ті свої великі наслідки для політичного підйому народної маси, для укріпленя в ній почутя національної і людської гідности та гордости, для пробудженя духа боротьби.

Хто дня 12-го цвітня 1908-го року був у Львові, той намятає тих нещасних львівських низше-пролетарів, сторожів, водоносів, міських робітників, дроворубів, наймичок, тих львівських "батярів", що ще ранком того дня були справді "батярами", а вже вечером почували себе людьми. Ті, що свою мову вже забули, що перед ними день в день зневажа-

но і оплювувано "українську гайдамаччину" як щось найгірше, раптом призналн ся до тої гайдамаччини і до Січинського і перший раз в житю заявляли своє політичне становище наївним та болючим для властей "похваленем каригідного вчинку". Та передівсім по українських селах в Галичині, поміж тими що найдовше і найтяжше чули "кривди нашого народу" і найдовше ждали кари, наступив той довгопамятний підйом народної енерґії, смілпвости, солідарности і завзятя. Здавало ся, що з діла Січинського переливає ся моральна сила "по курних хатах мужицьких, по варстатах робітницьких", будить спячих, підносить пригноблених, додає людям певности і віри в свою справу.

Січинський в Америці

По чотирох роках тюрми, по трех роках на чужині Мирослав Січинський приїхав в Америку, знов поміж своїх, українських еміґрантів. Вони зрозуміли були його діло так добре і пережили його так глибоко як український загал в Галичині, вони так-же не забули і вони такою-ж приязню і довірєм Січинського привитали.

З того часу минуло три роки і коли вірити "найважнійшим" представникам української еміґрації в Америці, греко-католицьким попам та редакторам "найважнійших" ґазет "Свобода" і "Америка", то нема в світі гіршого чоловіка ніж Січинський.

Хиба справді можливе, щоб чоловік так зовсїм змінив ся? Ні, тай ті закиди, які йому роблять ся, доказують, що не змінив ся. Ті самі обвинуваченя ставили ся йому десять літ тому назад, тільки тоді не "своїми".

Коли українські попи в "Америці" заявляють, що за діло Січинського Бог карає нарід війною, то здає ся оживають польські ґазети з перед десяти літ, що закликали божої пімсти для всего українського народа. Коли читати таке: "Мирослав Січинський брав участь в вічах, їздив на ревізії сільських читалень і в загалї старав ся настроїти низші верстви своєї суспільности вмавляючи в них, що

діє ся їм кривда", — то здаєть ся, що воно вийняте з філядельфійської статї "Січинський їздить бунтувати", а на правду се з давного обвиняючого акту львівської державної прокураторії.

Коли "Свобода" віддає Січинського "під осуд народа" за "легкодушність", "зарозумілість", "жадобу слави", то редактори теж не видумали, а дословно перейняли від прокуратора і предсїдателя львівської росправи, разом з підозрінєм, що "Січинський є знарядом в руках других людей."

Так голосно. А по тихо лякає ся темних людей Січиським як чортом, котрий хоче їх бідним душам відобрати царство небесне, Український Народний Союз, "Свободу", Робітника", що тільки єсть. І по тихо то офіцери з одної партії, то "орґанїзатори" з друґої росказують, як то Січинський вбив Потоцького з особистих причин, — підозрінє, якого не важили ся кинути навіть львівські прокуратори і ті судії, що засудили його на смерть.

Та не в тім річ, щоб в десяті роковини спе0речати ся з сплетнями та клеветою, а щоб звязати сучасне з минулим.

Мотиви тої кампанії проти Січинського відомі. Своїм приїздом він перебив той солодкий і не безкорисний роман, що завязав ся поміж українськими провідниками в Америцї і австрійським конзулятом. Своїм приїздом по

неволї нагадав "кривди нашого народу" в той час коли українські попи і редактори в Америцї до нестяму звеличали "нашого цїсара, наше правительство і нашу армію". Своїм процесом він ще в Америцї ті кривди розголосив. Саме собою розуміє ся, що австрійський конзулят, греко-католицькі попи і офіцери-редатори старали ся перешкодити його процесови і що з того часу по нинїшний день вони мусять ненавидїти того, хто по словам цїсарського прокуратора, "збавив житя заступця і вірного слугу монархиї" і нагадав "кривди нашого народа".

І друга причина, то той соціялїзм, до котрого признає ся Січинський, разом з пропаґандою демократизма, толерантности, боротьби і всїх тих громадських думок ненависних більшим та менчим слугам старого ладу.

Та окрім полїтичних причин є ще инші, а власне моральні. Вони ту кампанію проти Січинського переносять поза межі полїтичної боротьби на поле клевети, лайки й особистої ненависти.

Хто є ті українські провідники в Америцї, що його так ненавидять? Се-ж ті духовні антрепреньори, що виросли і живуть найнеморальнїйшою брехнею, брехнею перед темними і довірчивими людьми, що богатїють пекельними карами і "землею горючою на сім ліктів", що деруть ся поміж собою за на-

живу і парафії, що від неділї до неділї обріхуючи людей і обріхуючись поміж собою загубили всяке почутє правди, чесности та чести. Се-ж ті непевним вітром викинуті на американський ґрунт цілі, пів-та чверть інтеліґенти, що з усеї науки зберегли тільки умілість кепсько писати і патріотичним ґвалтом вирськувати ту вірну любов рідного краю, що живе в грудях українських іміґрантів. Се-ж люде без розуміня добра і зла, без громадської думки і громадських цілей, готові все і всюди до всяких полїтичних та неполїтичних бизнесів, скупчивші в собі галицьку рабську хитрість з американським гумбуґом і ґрефтом.

Вони присягають ся, що осріблилиб Січинського, якби "дав спокій тій своїй полїтиці". Вони озолотилиб його, якби своєю популярністю хотів був помогти їхним інтересам. І вони проклинають, лають і клевечуть за те, що поміж ним і ними нема жадної спільности.

І коли вони його ненавидять і клевечуть, так се тільки ще оден доказ, що та моральна сила, яка керувала руку Мирослава Січинського дня 12-го цвітня 1908-го року, його слова на суді і його житє в тюрмі, керує його діяльністю доси, в тих американсько-українських відносинах, нераз прикрійших ніж суд і тюрма.

Ціна 20 центів


UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 04 05 16 006 3